

Nr 41.

Ankom till riksdagens kansli den 12 juni 1946 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om obligatoriskt införande av byggnadsnämnd i alla kommuner m. m.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 220 i första kammaren av herr *Edin m. fl.* och nr 355 i andra kammaren av herr *Andersson* i Alfredshem.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära utredning rörande

dels sådan ändring av 96 § i nu gällande byggnadsstadga att byggnadsnämnderna bli obligatoriska i alla landskommuner och en enda byggnadsnämnd i varje landskommun svarar för alla planfrågor,

dels om det nuvarande byggnadsplaneinstitutets utrustande med expropriationsrätt och rätt att påfordra inlösen i enlighet med vad som i motionerna närmare utvecklats.

Beträffande de skäl som åberopats till stöd för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionerna.

Jämlikt stadgande i *stadsplanelagen den 29 maj 1931* skall för stads ordnande och bebyggande finnas *stadsplan* (1 §). Denna skall utmärka och till gränserna angiva de för olika ändamål avsedda områden, vilka ingå i planen, såsom byggnadskvarter, gator, torg, parker och andra allmänna platser m. m. Stadsplan skall ock innehålla de ytterligare bestämmelser angående områdenas bebyggande eller användande i övrigt, som finnas erforderliga (2 §). Stadsplan antages av stadsfullmäktige men skall, för att bliva gällande, fastställas av Konungen (3 §). Vidare givas bestämmelser för ordnande av stads område utom stadsplan. Sålunda kan för dylikt område upprättas *stomplan* (10 §) eller meddelas *utomplansbestämmelser* (11 §) med en mera begränsad syftning.

För genomförande av såväl stads- som stomplan är sörjt bland annat därigenom att staden medgivits lösningsrätt till område, som ingår i fastställd plan och är avsedd till gata eller annan allmän plats (21 §). För samma ändamål må jämväl Konungen under vissa förutsättningar medgiva staden rätt att lösa mark, som ingår i byggnadskvarter, eller ock å marken uppförd byggnad för nedrivning (24 och 25 §§).

Stadens rätt att inlösa mark, belägen inom planlagt område, motsvaras tillika i viss utsträckning av en lösningsplikt. Sålunda stadgas, att för den händelse i stadsplan eller stomplan bestämts, att mark skall användas för annat ändamål än enskilt bebyggande, och till följd härav markens ägare kan nyttja marken allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till markens värde, staden skall vara skyldig att lösa marken (28 §).

Vad i stadsplanelagen stadgas för stad skall äga motsvarande tillämpning för köping ävensom för annat samhälle, där enligt äldre bestämmelser den för städerna stadgade ordning för bebyggande skall iakttagas (56 §). Vidare äger Konungen förordna, att vad i lagen är stadgat för stad skall tillämpas för tätare befolkad ort på landet (57 §).

Beträffande den egentliga landsbygden kan länsstyrelsen, där så erfordras, fastställa *byggnadsplan*. Såsom förutsättning härför gäller, att större byggnadsverksamhet är att förvänta inom det avsedda området och att plan för nämnda verksamhet erfordras utan att likväl förhållandena föranleda tillämpning av bestämmelserna angående stad (60 §). Byggnadsplanen skall — i nära överensstämmelse med stadsplan — utmärka och till gränserna ange de för olika ändamål avsedda områden, vilka ingå i planen, såsom byggnadsmark samt vägar och andra allmänna platser, varjämte den skall innehålla de ytterligare bestämmelser angående områdenas bebyggande och användande i övrigt, som finnas erforderliga (61 §). Emellertid äro de civilrättsliga verkningarna av byggnadsplan avsevärt mer begränsade än i fråga om stadsplan. Väl stadgas förbud dels i regel mot nybyggnad i strid mot byggnadsplan (63 §), dels ock — efter förordnande av länsstyrelsen — mot vissa andra åtgärder av beskaffenhet att kunna väsentligt försvåra områdets användande för avsett ändamål (63 och 64 §§), men motsvarighet saknas alldeles till de i fråga om stad meddelade bestämmelserna angående lösen av mark, tillhörande planlagt område. För av byggnadsplan berört område stadgas allenast att, sedan nybyggnad ägt rum inom området, sådan mark, som enligt planen är avsedd till väg eller annan allmän plats och till följd av nybyggnaden erfordras för samfärdseln inom området, må utan ersättning tagas i anspråk och nyttjas för det avsedda ändamålet. Villkor härför är dock, att marken är obebyggd och vid planens fastställande tillhörde antingen den fastighet, varå byggnaden uppförts eller varifrån mark för byggnaden upplåtits, eller ock annan fastighet, som hade samma ägare (65 §).

Slutligen äger länsstyrelsen att för område på landet, där byggnadsplan tills vidare ej är erforderlig, fastställa *utomplansbestämmelser* angående byggnadsverksamheten inom samma område (66 §).

Närmare föreskrifter om byggnadsverksamhetens ordnande enligt de i stadsplanelagen givna grundläggande bestämmelserna återfinnas i — förutom lokala byggnadsordningar — *byggnadsstadgan den 20 november 1931*. I stad och stadliktande samhälle å landet skall finnas byggnadsnämnd.

Beträffande byggnadsnämnd inom kommun å den egentliga landsbygden meddelas bestämmelser i 96—101 §§. Förstnämnda paragraf har följande lydelse:

Närmaste inseendet över byggnadsverksamheten inom område, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser fastställts, utövas av en byggnadsnämnd, vilken det åligger att övervaka efterlevnaden av vad i detta kapitel stadgas och de i enlighet därmed givna föreskrifter samt vad i övrigt gäller beträffande områdets ordnande och bebyggande, att, där byggnadsplan icke finnes, tillse att sådan i mån av behov upprättas och underställes KB:s prövning, att eljest ägna uppmärksamhet och tillsyn åt allt, som kan inverka på byggnadsverksamhetens sunda utveckling inom området, samt att hos kommunalfullmäktige, KB eller annan myndighet väcka de förslag och göra de framställningar, som finnas nödiga.

Byggnadsnämnden skall särskilt verka för:

att tomtplatser erhålla sådan form, storlek och belägenhet, att de kunna med iakttagande av gällande föreskrifter ändamålsenligt bebyggas;

att för samfärdseln erforderliga vägar utföras på tillfredsställande sätt å härför avsedd mark;

att vattenavloppet inom området ordnas enhetligt enligt härför uppgjord plan på det sätt, att dagvattnet lätt avrinner från vägar och allmänna platser och kan ledas från tomtplatserna ut till de allmänna avloppen samt spillvatten och annan flytande orenlighet avlägsnas från området utan att vålla olägenhet; samt

att, där erforderlig tillgång till vatten för hushållsändamål samt för eldsläckning icke kan på annat sätt beredas, vattenledning anläggas.

Lämpligt samarbete bör i erforderliga delar åvägbringas med hälsovårdsnämnden.

I samband med bestämmelserna om byggnadsplan torde även böra bemärkas 71 § *lagen den 3 september 1939 om enskilda vägar*, enligt vilket lagrum länsstyrelsen beträffande område, inom vilket tätare bebyggelse uppkommit eller kan väntas inom nära förestående tid uppkomma, äger förordna, att de fastigheter som i sin helhet eller till någon del äro belägna inom området, skola bilda en vägförening för väghållning i fråga om de vägar som i särskild ordning av länsstyrelsen förklaras skola anses såsom föreningens. Kostnaderna för väghållningen fördelas mellan fastigheterna efter särskilda grunder.

Vid 1942 års riksdag yrkade herr Holmbäck i en inom första kammaren väckt motion, nr 175, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i samband med den igångsatta utredningen om regionplanelagstiftning m. m. även måtte utredas frågan om bildandet av intressentsammanslutningar inom byggnadsplaneområden och i samband därmed utfärdande av regler om lösenrätt och lösenplikt för sådan sammanslutning till mark, som reserverats för allmänt ändamål inom området. På hemställan av andra lagutskottet (utlåtande nr 6) anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t, att

Kungl. Maj:t ville överlämna motionen till de i motionen omförmälda sakkunniga, för att tagas under överbägande vid fullgörandet av deras uppdrag.

Nämnda sakkunniga, *stadsplaneutredningen 1942*, ha den 22 maj 1945 framlagt betänkande med förslag till byggnadslag m. m. (SOU 1945: 15). Utredningen har beträffande frågan om byggnadsplanens rättsverkningar m. m. anfört bland annat följande (s. 196 o. f.):

Byggnadsplaneinstitutet torde böra undergå genomgripande ändringar. Gällande bestämmelser i ämnet äro ur flera synpunkter mindre tillfredsställande. De erinringar, vilka kunna riktas mot nuvarande föreskrifter, hänföra sig huvudsakligen dels till byggnadsplanens rättsverkningar, vilka äro otillräckliga och icke möjliggöra rättvisa mellan markägarna, dels ock till reglerna om kostnaderna för planens uppgörande.

Det mest effektiva sättet att komma till rätta med de olägenheter, som i berörda hänseenden äro förbundna med byggnadsplanen, skulle vara att komplettera byggnadsplaneinstitutet så att det närmade sig stadsplanen. Samtidigt finge då bildas ett särskilt organ, en byggnadsplaneförening, för handhavandet av de frågor, som vid planens genomförande uppkomme. Såsom mönster för ett dylikt organ skulle kunna tjäna sådan vägförening, som omförmäles i 1939 års lag om enskilda vägar. Byggnadsplaneföreningen finge svara för att de åtgärder med avseende å anordnande av avlopp, vägar m. m., vilka förutsättas i byggnadsplanen, bleve utförda på ett tillfredsställande sätt. Stadsplaneutredningen har haft under överbägande att framgå enligt nu angivna riktlinjer, vilket skulle innebära en fullständig omgestaltning av nuvarande byggnadsplaneinstitut.

Emellertid har utredningen kommit till den uppfattningen, att så genomgripande ändringar knappast böra vidtagas. Fördelen av att äga tillgång till ett planinstitut av förhållandevis enkel beskaffenhet, motsvarande den nuvarande byggnadsplanen, får ej underskattas. Under vissa omständigheter kan det väl vara nödvändigt för en ändamålsenlig reglering att kunna tillgripa mera långtgående åtgärder än byggnadsplanen för närvarande medger. Att därför komplicera byggnadsplaneinstitutet på sätt som måste ske, om det skulle ombildas efter mönster av stadsplanen, synes emellertid icke vare sig behövt eller lämpligt. Bland annat torde nödvändigheten att tillskapa en byggnadsplaneförening eller något liknande organ för planens genomförande medföra åtskilliga svårösta problem. Äro förhållandena inom ett bebyggelseområde sådana, att bestämmelser motsvarande stadsplanens där erfordras, torde det naturliga vara, att stadsplan utlägges. Bättre än att ändra om byggnadsplaneinstitutet, så att det liknar stadsplanen, har utredningen därför funnit vara att bibehålla byggnadsplanen i ungefär dess nuvarande form men öka möjligheterna att inom byggnadsplanens ram, i den mån omständigheterna föranleda därtill, ytterligare reglera de med byggnadsverksamheten sammanhängande förhållandena inom planområdet. Härvid måste tillses, att åtgärder vidtagas för avhjälpande av de brister, vilka, enligt vad ovan nämnts, vidlåda institutet i det skick, det har enligt gällande bestämmelser.

— — —

Har mark i en byggnadsplan avsatts för väg eller annan allmän plats, får såsom nämnts marken ej bebyggas. Någon ersättning för det intrång, markägaren härigenom lider, utgår för närvarande ej. Häremot finnes ej något att invända för den händelse byggnadsplanen upprättats med markägarnas

samtycke och i enlighet med deras önsknings. Är åter detta ej fallet, blir läget ett annat. Då omständigheterna kunna nödvändiggöra, att en fastighetsägare måste upplåta mera mark för allmänt ändamål i förhållande till den nytta, han har av planen, än andra, kunna, såsom förut framhållits, orättvisor för närvarande ej undvikas. Under vissa förhållanden synes det visserligen rimligt, att mark avstås utan ersättning. Detta gäller de i 65 § stadsplanelagen omförmälda fallen, då mark, som i byggnadsplanen utlagts till väg eller annan allmän plats, till följd av nybyggnad, som markens ägare verkställer, erfordras för samfärdseln inom byggnadsplaneområdet. Ett stadgande, motsvarande stadsplanelagens 65 §, torde alltså böra finnas jämväl i den nya lagen. Vidare föreslår utredningen, att bestämmelser, motsvarande de i 52 § stadsplanelagen beträffande stadsplan intagna, meddelas även i fråga om byggnadsplan. Har ägare av fastighet, som omfattas av byggnadsplanen, för avsikt att exploatera marken, bör han alltså vara skyldig att även i andra fall än de som avses i 65 § stadsplanelagen i viss utsträckning upplåta mark för vägar och andra allmänna platser utan att därför erhålla gottgörelse utöver den nytta, som genom planen beredes honom. Avsättes eljest utan ägarens medgivande i byggnadsplan mark för ändamål, som nu sagts, bör däremot skälig ersättning utgå. Ersättningen bör avse dels under vissa förutsättningar det intrång, markägaren lider genom förbudet att bebygga marken, dels ock, då sedermera marken tages i anspråk för avsett ändamål, gottgörelse för själva markupplåtelsen. I förra fallet synes ersättningen böra utgå med visst belopp för år; i det senare böra angående ersättningens bestämmande skäligen gälla samma regler som då mark tages i anspråk för vägändamål utanför planlagt område.

Ersättningsskyldigheten torde, då fråga är om intrång till följd av allmän väg, böra åvila kronan. I andra fall synes erforderlig medelsanskaffning och medlens fördelning mellan de ersättningsberättigade lämpligen kunna bero på sådan vägförening, varom förmäles i lagen om enskilda vägar. Dylik förening synes jämväl kunna åläggas att svara för den intrångsersättning, som kan orsakas av att i byggnadsplan utläggas andra allmänna platser än vägar. Finnes ej vägförening, bör sådan alltså, då ersättning ifrågakommer, bildas. På denna förening torde tillika böra ankomma iordningställandet och underhållet av allmänna platser som nyss sagts. Att vägförening anförtros uppgiften att omhänderha ej blott den enskilda väghållningen inom ett byggnadsplaneområde utan även andra allmänna platser därinom än vägar, synes ej behöva möta betänkligheter. Anordningen dikteras av praktiska skäl. Om densamma ej godtages, skulle det bli nödvändigt att bilda en särskild förening för ändamålet av samma slag som vägföreningen, vilket emellertid förefaller att vara en onödig apparat. Något väsentligt ökat arbete torde vägföreningen ej behöva åsamkas genom den dubbla uppgiften.

Skapas möjlighet för vägförening att taga befattning ej blott med vägar utan även med andra allmänna platser inom ett byggnadsplaneområde, kan den brist avhjälpas, som enligt vad förut anförts vidlåder nuvarande byggnadsplaneinstitut därutinnan, att mark, som i byggnadsplan avsatts till allmän plats men ej erfordras för samfärdseln inom området, icke kan tvångsvis tagas i anspråk för avsett ändamål. En förutsättning för att en fastighetsägare skall kunna åläggas att upplåta mark för annat ändamål än samfärdseln, synes nämligen vara dels att markägaren beredes möjlighet till ersättning för den händelse skäl därtill äro, dels ock att garantier vinnas för att platsen efter upplåtelsen iordningställes för ändamålet och underhålles. De åtgärder, som i dessa hänseenden erfordras, komma, vid bifall till vad

här föreslås, att åvila vägföreningen. Hinder synes därför ej böra möta mot införande av skyldighet för markägare att, om vägförening finnes, efter förordnande av länsstyrelsen medgiva, att mark, som i byggnadsplan avsatts till allmän plats, tages i anspråk och nyttjas härför, i den mån så med hänsyn till bebyggelsens fortskridande provas erforderligt.

I anslutning till vad nu anförts må framhållas lämpligheten av att länsstyrelsen alltid, då byggnadsplan för ett område upprättas, samtidigt tager under övervägande att begagna sig av möjligheten att förordna om vägförening inom området. Genom bildande av dylik förening skapas dels garantier för att vägfrågan blir tillfredsställande ordnad, dels ock förutsättningar att på ett ändamålsenligt sätt tillgodose behovet av andra allmänna platser.

Stadsplanutredningen har jämväl behandlat frågan om byggnadsnämnd i landskommun. I 131 § av sitt förslag till byggnadsstadga har utredningen upptagit en bestämmelse, enligt vilken byggnadsnämnd liksom för närvarande skall finnas inom varje byggnadsplane- eller utomplansområde på landet. Enligt 132 § i förslaget skall emellertid länsstyrelsen, om omständigheterna därtill föranleda, förordna, att byggnadsnämnd skall finnas jämväl inom område, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser icke fastställts. I sin motivering till sistnämnda stadgande har utredningen anført (s. 546):

I den mån byggnadsverksamheten ej göres beroende av särskilt byggnadslov är behovet av byggnadsnämnd icke mera påfallande. Stadsplanutredningen ifrågasätter ej någon ändring i nuvarande regel, att inom landskommun — i olikhet mot vad som gäller inom stad — byggnadslov erfordras allenast inom byggnadsplane- och utomplansområden. Om man, såsom utredningen föreslagit, inriktar sig på att tillse, att plan alltid upprättas för ett område innan tätbebyggelse kommer till stånd inom detsamma, torde emellertid byggnadsnämnden kunna ha en uppgift att fylla jämväl utanför byggnadsplane- och utomplansområden, nämligen såsom tillsynsmyndighet över att oreglerad tätbebyggelse icke äger rum. Det står visserligen icke i byggnadsnämndens makt att inom områden, där byggnadslov ej kräves, förhindra olämplig bebyggelse. Men byggnadsnämnden skulle kunna indirekt åstadkomma samma resultat genom att hos länsstyrelsen ofördröjligen anmäla, då utvecklingen inom någon del av kommunen artar sig att gå i sådan riktning, att bebyggelsereglering synes påkallad. Likaså skulle byggnadsnämnden kunna vara till gagn, då det gäller tillämpningen av de föreslagna 143, 144 och 146 §§ byggnadslagen, nämligen genom att, om nämnden finner förhållandena vara sådana, att bebyggelsereglering, som i nämnda paragrafer avses, erfordras, hos länsstyrelsen hemställa om förordnande därom. Byggnadsnämnden skulle slutligen också kunna utöva en vägledande och rådgivande verksamhet på byggnadsverksamhetens område. Även om byggnadsnämnden icke erhåller befogenhet att förbjuda olämpliga byggnadsföretag, torde nämnden sålunda säkerligen kunna göra mycket för att påverka byggnadsverksamheten i rätt riktning. — — —

Stadsplanutredningen anser det med hänsyn till vad sålunda anförts önskvärt, att möjlighet öppnas till inrättande av byggnadsnämnd för hel kommun eller del därav, även om den icke omfattas av byggnadsplan eller

utomplansbestämmelser. Inrättandet av dylik byggnadsnämnd bör enligt utredningens mening åtminstone tills vidare icke vara obligatoriskt. Inom kommuner av utpräglad jordbrukskaraktär torde, särskilt om kommunen är liten, uppgifterna för nämnden bli så ringa, att nämnd icke är behövlig. Är däremot en kommun föremål för industrialisering eller eljest stadd i livligare utveckling, kan en sådan tillsyn, som den nämnden skulle utöva, ha sin betydelse. Huruvida byggnadsnämnd skall finnas samt omfattningen av nämndens verksamhetsområde torde därför få bestämmas av länsstyrelsen med hänsyn till föreliggande omständigheter.

Frågan om byggnadsnämnd obligatoriskt skall finnas i varje landskommun har även behandlats av *kommunindelningskommittén* i dess den 26 september 1945 avgivna betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner (SOU 1945:38). I 7 kap. i betänkandet, vilket kapitel handlar om fördelar och nackdelar av stora och små kommuner och om lämplig kommunstorlek, yttrar kommittén i fråga om landskommunernas byggnadsväsende bland annat följande (s. 162 o. f.):

För att få till stånd en så tidig reglering som möjligt av förhållandena inom uppväxande tätorter torde det vara nödvändigt, att landskommunerna göras direkt ansvariga för dessa angelägenheters ordnande inom sina respektive områden. I första hand synes ansvaret för byggnadsplanernas upprättande böra åläggas kommunerna, eventuellt med rätt för kommunen att uttaga hela eller viss del av kostnaden av markägarna. Men icke endast bebyggelseproblemen utan även de övriga med den tillväxande tätorten uppkommande speciella behoven, synas böra beaktas och tillgodoses av primärkommunen på ett så tidigt stadium som möjligt. Erforderliga strängare byggnads-, hälsovårds-, brandskydds- och ordningsföreskrifter böra vara direkt tillämpliga inom den begynnande tätorten, utan att tätorten därför skall behöva bilda municipalsamhälle med egen förvaltning. En revision av de s. k. stadsstadgorna är för sådant ändamål påkallad. I ett nyligen avlämnat kommittéförslag till ny ordningsstadga för riket ha ovan anförda synpunkter beaktats. Man torde få förutsätta, att motsvarande omarbetning av stadsplanelagen och byggnadsstadgan samt hälsovårdsstadgan och brandstadgan snarast kommer till stånd.

Vissa allmänna byggnadsbestämmelser äro önskvärda även för glesområdena. Genom den fullständigt okontrollerade bebyggelsen inom dylika områden vållas ofta i onödan stor skada ur natur- och kulturskyddssynpunkt. Otrevnad för omgivningen kan också vållas framför allt genom olämplig förläggning av industrier och dylika anläggningar men även, om ock i mindre mån, genom olämplig förläggning och utformning av andra byggnader. Byggnadsinvesteringen är vårt lands största kapitalinvestering, och det är ett allmänt intresse, att denna investering överallt sker så planmässigt och ekonomiskt som möjligt. Erfarenheten visar, att allmänheten synnerligen väl behöver upplysning och rådgivning i byggnadsfrågor. För utövandet av kontinuerlig kontroll över byggnadsverksamheten även inom glesområdena och för förmedling av sakkunnig rådgivning i byggnadsfrågor åt allmänheten torde byggnadsnämnder få anses önskvärda i samtliga kommuner, oavsett om någon tendens till lätbebyggelse gjort sig gällande eller icke.

Skyldighet för kommunen att i ovan antydd utsträckning övervaka byggnadsverksamheten och ordna förhållandena inom uppväxande tätorter förutsätter större personliga och ekonomiska resurser, än vad flertalet av de nuvarande kommunerna ha. Småkommunerna utgöra på så sätt ett hinder för utvecklingen även på detta område.

I 13 kap. som innefattar särskilda förslag rörande landskommunernas förhållande till tätorts- och samhällsbildningen framhåller kommittén, att den nuvarande lagstiftningen icke förmår hindra uppkomsten av okontrollerad och med hänsyn till allmänna intressen olämplig bebyggelse. De synpunkter som kommunindelingskommittén vill anlägga å dessa frågor ha, anför kommittén, endast delvis beaktats i stadsplaneutredningens förslag till ny byggnadslagstiftning. Behovet av kommunal, med hjälp av sakkunnigt biträde utövad tillsyn över byggnadsverksamheten samt av kommunalt stöd för mera effektiva byggnadsplaners upprättande och genomförande anser kommunindelingskommittén vara de mest framträdande bristerna i nu gällande system för bebyggelsens ordnande på landsbygden. Kommittén föreslår, att till avhjälpan av nu rådande bristfälligheter en ökning sker av landskommunernas nuvarande befogenheter och skyldigheter i vad avser byggnads- och planväsendet. I fortsättningen anför kommittén bland annat (s. 331):

Kommunernas skyldigheter böra i första hand avse att öva tillsyn över förhållandenas utveckling och över efterlevnaden av gällande föreskrifter. Skyldigheten att tillsätta särskild hälsovårdsnämnd, som för närvarande endast gäller kommuner med mera än 3 000 invånare, bör göras obligatorisk för samtliga kommuner. Särskild byggnadsnämnd bör även utses i alla kommuner, såvida länsstyrelsen icke medgivit befrielse från skyldigheten att utse sådan nämnd. Stadsplaneutredningens förslag, att länsstyrelsen, om omständigheterna därtill föranleda, skall äga förordna, att byggnadsnämnd skall finnas jämväl för område, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser icke fastställts, synes icke tillfredsställande. Då tätortsbildningar komma att finnas i de allra flesta kommuner efter genomförandet av en ny kommunindelning, kommer regelmässigt behov av byggnadsnämnd att föreligga. Ett särskilt förordnande av länsstyrelsen skulle icke endast medföra ett onödigt arbete. Det skulle även ge anledning till irritation och invändningar. Kommunens skyldigheter i avseende å tillsynen över byggnadsverksamheten komma mera bestämt till uttryck, om byggnadsnämnd föreskrives direkt i byggnadsstadgan.

Genom propositionen nr 236 till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag till lag rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner. Propositionen grundar sig å kommunindelingskommitténs förslag. Kommitténs särskilda förslag rörande landskommunernas förhållande till tätorts- och samhällsbildningen har dock icke upptagits till behandling i propositionen.

Enligt 96 § byggnadsstadgan skall å den egentliga landsbygden byggnadsnämnd finnas allenast inom område, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser fastställts. Finnas inom viss kommun flera sådana områden, utses en byggnadsnämnd för varje område. Hinder möter dock ej att samma personer förordnas till ledamöter i samtliga byggnadsnämnder inom kommunen. *Utskottet.*

I motionerna har nu hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära utredning bland annat angående sådan ändring av 96 § byggnadsstadgan att byggnadsnämnd blir obligatorisk inom varje landskommun och att en enda byggnadsnämnd svarar för alla planfrågor inom kommunen.

Frågan i vilken utsträckning byggnadsnämnd bör finnas inom landskommun har behandlats såväl av stadsplaneutredningen 1942 i dess betänkande med förslag till byggnadslag m. m. som av kommunindelningskommittén i dess betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. Stadsplaneutredningen har föreslagit, att den nuvarande ordningen i princip skall bibehållas, dock att länsstyrelsen, när omständigheterna därtill föranleda, skall äga förordna, att byggnadsnämnd skall finnas även inom område, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser icke fastställts. I ett flertal remissyttranden över utredningens förslag har emellertid förordats, att byggnadsnämnd obligatoriskt skall finnas i varje landskommun, där ej länsstyrelsen medgiver undantag. Jämväl kommunindelningskommittén har funnit stadsplaneutredningens förslag i denna del mindre tillfredsställande och intagit samma ståndpunkt, som kommit till synes i berörda remissyttranden.

Onekligen kunna vissa skäl åberopas för att byggnadsnämnd bör finnas i varje landskommun och att hela kommunen bör utgöra nämndens verksamhetsfält. Såsom motionärerna framhållit skulle med en sådan ordning vinnas organisatoriska fördelar i de fall, då flera byggnadsplane- eller utomplansområden finnas inom samma kommun. Nämnden skulle ock kunna utöva en vägledande och rådgivande verksamhet på byggnadsväsendets område. Dessutom skulle åt nämnden kunna uppdragas att hos länsstyrelsen anmäla, när inom visst område av kommunen utvecklingen ginge i sådan riktning att byggnadsplan eller utomplansbestämmelser erfordrades. Därest i övrigt kontroll över bebyggelsen inom glesbebyggda områden ansåges böra införas, skulle den kontrollerande verksamheten kunna utövas av nämnden. Å andra sidan kan naturligtvis göras gällande, att något särskilt behov av byggnadsnämnd icke kan anses föreligga inom kommun med utpräglad jordbrukskaraktär. Det kan också ifrågasättas, huruvida icke förslagets genomförande förutsätter större personliga och ekonomiska resurser än flertalet mindre kommuner för närvarande ha. Sistnämnda invändning förlorar dock i bärkraft, i den mån de nuvarande småkommunerna efter en revision av kommunindelningen komma att upphöra.

Byggnadsplanens rättsverkningar äro begränsade. Viktigast är förbudet mot nybyggnad i strid mot planen. Motsvarighet saknas helt till de i fråga om stadsplan meddelade bestämmelserna angående lösen av mark inom planlagt område. Dispositionsrätt till vägmark inom byggnadsplaneområde kunna intressenterna i planen erhålla enligt vissa särskilda bestämmelser, särskilt genom bildande av vägförening enligt lagen om enskilda vägar. Där- emot finnes icke möjlighet för intressenterna att mot fastighetsägares vilja erhålla förfoganderätt till övriga i planen ingående, för allmänt ändamål reserverade områden, och markägaren kan icke påfordra, att området inlöses. Ej heller kan denne få ersättning för det intrång i förfoganderätten som byggnadsförbudet innebär. Såsom motionärerna påpekat har avsaknaden av reglerande bestämmelser härutinnan lett till uppenbara missförhållanden. Motionärerna hemställa därför, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning rörande byggnadsplaneinstitutets utrustande med expropriationsrätt och rätt för markägare att påfordra inlösen enligt vissa regler. Expropriationsrätten skulle enligt motionärernas förslag tillkomma kommunen; likaså skulle kommunen ha inlösenkyldighet.

Det problem som motionärerna upptagit till behandling är av mycket svår- löst beskaffenhet. Mot den av motionärerna förordade lösningen kan såsom de själva framhållit invändas, att upprättande och genomförande av bygg- nadsplan icke behöver vara något kommunens intresse. Motionärerna ha emellertid ifrågasatt, att byggnadsplaneinstitutet endast skall komma att an- vändas i fråga om områden, där ordnandet av bebyggelsen är att anse som en kommunal angelägenhet. Alternativt förordade motionärerna, att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall skall kunna medgiva kommun expropriationsrätt, förenad med inlösenkyldighet, för byggnadsplanens genomförande. Vad motionärerna anfört i denna fråga är givetvis av beskaffenhet att böra ta- gas under noggrant övervägande.

Stadsplaneutredningen har i sitt förut angivna betänkande förordat en annan lösning av sist berörda problem. Enligt utredningens förslag skall fastighetsägare efter vissa närmare regler vara skyldig att upplåta mark och ha rätt till ersättning för intrång som föranledes av byggnadsförbudet och för upplåtelse av marken. Sådan vägförening som avses i lagen om enskilda vägar skall i regel vara skyldig att svara för ersättningen.

De i motionerna berörda frågorna ha uppenbarligen nära samband med byggnadslagstiftningen i övrigt. Stadsplaneutredningens förslag till ny sådan lagstiftning är för närvarande efter remissbehandling av betänkandet före- mål för överarbetning inom justitiedepartementet. Tydligt böra de av mo- tionärerna behandlade spörsmålen prövas i detta större sammanhang. Då utskottet förutsätter, att motionärernas synpunkter därvid komma att till- börligt beaktas, finner utskottet någon framställning till Kungl. Maj:t i an- ledning av motionerna icke vara påkallad.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 juni 1946.

På andra lagutskottets vägnar:

ÅKE HOLMBÄCK.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Holmbäck*, *Linder**, *Wistrand*, *Forsslund*, *Björkman*, *Sten**, *Nils Elowsson* och *Hallagård*;

från andra kammaren: herr *Holm*, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund, *Osterman*, *Andersson* i Gisselås, *Carlsson* i Bakeröd och *Andersson* i Alfredshem*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
